

УДК 339.187.6

С.С. Кравцов, к.держ.упр.

(Донецький інститут туристичного бізнесу)

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

У статті розглянуто сучасний стан соціально-економічної інфраструктури сільського зеленого туризму та визначено можливі фінансові джерела щодо її покращення в умовах створеної в Україні нормативно-правової бази.

Ключові слова: сільський зелений туризм, інфраструктура, економічні умови, державне регулювання.

В статье рассмотрено современное состояние социально-экономической инфраструктуры сельского зеленого туризма и определены возможные финансовые источники по ее улучшению в условиях созданной в Украине нормативно-правовой базы.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, инфраструктура, экономические условия, государственное регулирование.

The article reviews the current state of social and economic infrastructure of rural green tourism, directions of government support for its development are defined. Ways of improving the economic conditions of formation material and social base of rural tourism in Ukraine are defined.

Keywords: rural green tourism, infrastructure, economic conditions, government regulation.

Постановка проблеми. Загострення проблем соціально-економічної сфери українського села обумовлює пошук нових напрямів відродження сільських територій. У таких умовах посилюється значення розвитку сільського зеленого туризму, який не потребує наявності у громади виняткових туристсько-рекреаційних ресурсів, що робить його привабливим напрямом розвитку для більшості сіл і селищ України. Більше того, згідно з результатами дослідження уподобань мешканців Донецької області у виборі видів відпочинку з'ясувалося, що 93,8% мешканців регіону вважали б за краще відпочивати у мальовничих куточках області, а понад половини опитаних надають перевагу відпочинку саме на природі [1]. Проте процес поширення суб'єктів агротуристичної діяльності, які змогли б задовольнити зростаючий попит на послуги сільського зеленого туризму стримується внаслідок наявності широкого кола проблем, серед яких найбільш гострою є слаборозвинута інфраструктура села. Вирішення цієї проблеми уповільнюється через відсутність достатніх фінансових і матеріально-технічних ресурсів у представників сільських громад.

Виходячи з цього, *мета* дослідження полягає у визначенні сучасного стану й шляхів поліпшення економічних умов формування інфраструктури сільського зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення й розвитку туристичної інфраструктури розглядаються у наукових працях таких вітчизняних і закордонних вчених, як В.Ф. Буйленко, В.Ф. Данильчук, І.В. Зорін, В.М. Іванова, В.М. Козирев, В. Фрейер [2-7].

Виклад основного матеріалу. У роботах В.І. Азара, В.А. Квартальнова і В.М. Козирева туристська інфраструктура визначається як "...економічна система, що складається з комплексу галузей і підрозділів, функції яких полягають у задоволенні різноманітного попиту на різні види відпочинку і розваг" [8]. В.Г. Гуляєв вказує, що під інфраструктурою туризму слід розуміти комплекс споруд, інженерних і комунікаційних мереж, у тому числі телекомунікаційного зв'язку, доріг, суміжних індустрії туризму підприємств, що забезпечують нормальний доступ туристів до туристських ресурсів та їхнє належне використання в цілях туризму, забезпечення життєдіяльності підприємств індустрії туризму й власне туристів [9]. Тобто туристська інфраструктура є базовою умовою розвитку

туризму, вона сприяє освоєнню території та раціональному використанню ресурсів цим бізнесом, обслуговуючи туристів, створюючи необхідний і достатній рівень комфорту в місцях їхнього перебування.

Усі об'єкти туристичної інфраструктури можна об'єднати у дві великі групи й розглядати відповідно окремо соціальну та виробничу (інженерну) її складові, структура яких змінюється залежно від виду туризму. Соціальну інфраструктуру складають об'єкти соціально-культурного призначення, організації систем охорони здоров'я, освіти, організації, пов'язані з відпочинком і дозвіллям, спортивно-оздоровчі установи. Виходячи з асортименту надаваних послуг та особливостей їхнього споживання, а також мети подорожі агротуристів, до елементів виробничої інфраструктури сільського зеленого туризму слід віднести сільські гістьові будинки, фермерські господарства, лазні, рибальські водойми й сільські пляжі, екскурсійні об'єкти, прогулянкові маршрути тощо.

Аналізуючи сучасний стан інфраструктури сільського зеленого туризму, слід зазначити, що наразі житлові умови сільського населення потребують істотного поліпшення. Нині це близько 6,2 млн житлових будинків сімейного типу, з яких 16% збудовано до 1943 р., понад 50 – у період з 1944 до 1970 рр., 27% - з 1971 по 1990 рр. і тільки 5,2% сільського житла споруджено за останні п'ятнадцять років. Значну частину житлового фонду збудовано з недовговічних матеріалів, дахи майже 50% будинків вкриті соломною, очеретом і толем, багато з них знаходиться в напіваварійному стані [10].

Залишається гострою проблема побутового облаштування сільського житлового фонду. Усі будинки майже 17 тис. населених пунктів не мають централізованого опалення, 16 тис. – водопостачання, 18 тис. – природного газу. У глибокому занепаді знаходяться інші види соціальної сфери українського села. Економічна криза стала також причиною значного руйнування мережі культурно-побутових закладів сільської соціальної інфраструктури, об'єктів освітнього, лікувально-оздоровчого та спортивного призначення.

Джерелами фінансування соціальної розбудови села можуть виступати асигнування державного й місцевих бюджетів, позабюджетних і спеціальних фондів, власні нагромадження підприємств, організацій і громадян, кредитні ресурси, кошти від приватизації майна, благодійних фондів тощо. Важливим важелем економічного впливу суб'єктів господарювання й держави на розвиток соціально-економічних процесів в аграрному секторі є інвестиційна діяльність.

Законом України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу» передбачається, що будівництво в сільській місцевості водопроводів, каналізаційних систем і споруд, мережі газо- й електрозабезпечення, шляхів, об'єктів побуту, житла здійснюється за рахунок державного та місцевого бюджетів [11].

Функції розпорядника цільових державних централізованих капіталовкладень у соціальну сферу села покладаються на органи місцевого самоуправління й місцеву державну адміністрацію, які несуть однакову відповідальність з іншими учасниками інвестиційного процесу за цільове й ефективне їхнє використання.

Указом Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» також передбачено створення комфортного життєвого середовища, належних умов праці й відпочинку сільського населення, що забезпечуватиметься шляхом розвитку галузей соціальної інфраструктури села. А це, зокрема, передбачає [12]:

сприяння розвитку індивідуального житлового будівництва з використанням гарантій і пільг, передбачених законодавством для сільських забудовників;

інвестування з урахуванням фінансових можливостей державного та місцевих бюджетів спорудження житла в трудонедостатніх селах;

спрощення порядку оформлення дозвільних документів на житлове будівництво;

формування фонду комунального житла для надання його громадянам на умовах оренди;

забезпечення надання пільгових довгострокових кредитів на будівництво (реконструкцію) житла багатодітним сім'ям;

здійснення заходів щодо випуску необхідних конструкцій та інженерного обладнання для індивідуального житла;

нарощування обсягів будівництва житла для молоді в рамках реалізації програм індивідуального будівництва на селі «Власний дім».

Внаслідок економічних перетворень, які здійснюються в Україні в останні роки, вирішення проблем соціально-економічного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму все більше покладається на місцеві органи влади. Однак механізми, за допомогою яких вони можуть впливати на соціально-економічний розвиток села, до теперішнього часу розроблено недостатньо. Не визначено й підходи до організації раціонального використання майна територіальної громади, які б забезпечували взаємовигідне співробітництво всіх її членів.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчі органи міських рад забезпечують збалансований економічний і соціальний розвиток підвідомчих їм територій, ефективно використання природних, трудових і фінансових ресурсів [13]. Конкретні ж процедури реалізації цих повноважень до теперішнього часу не розроблено.

Така ситуація призводить до того, що інфраструктура сіл і селищ здебільшого нерозвинута й обмежується стандартним набором закладів державного підпорядкування. Це критично впливає на зацікавленість туристів до сільської місцевості.

Відсутність належного державного інвестування підштовхує представників сільських і селищних громад, зацікавлених у діяльності з надання послуг сільського зеленого туризму, до пошуку інших джерел залучення фінансових коштів, необхідних для доведення власного господарства до вимог агротуристів. Оскільки переважна більшість селян не має для цього достатньої кількості власних ресурсів, то їхні сподівання спрямовані на отримання кредиту.

Наразі в Україні склалася така ситуація, що жодна фінансова установа України не має системи кредитування, що була б спрямована на сільський зелений туризм. Тому багато господарів агросадіб намагаються скористатися іншими спеціалізованими програмами, одна з яких – «Сільський дім» (фінансується з державного бюджету), що орієнтована здебільшого на будівництво житла. Програма «Сільський дім» діє практично в кожній області України й керується облдержадміністраціями. Та отримати кредит тут дуже складно, бо на одну область може бути виділено всього 10 кредитів, а охочих його отримати значно більше [14].

У таких умовах фінансовим джерелом розвитку сільського зеленого туризму можна розглядати частину тих кредитних коштів, які залучаються на сільськогосподарську діяльність. У таблиці наведено види й умови отримання кредиту банками, які співпрацюють з вітчизняними фермерами. Проте, незважаючи на різноманітність способів надання кредиту, цей фінансовий інструмент характеризується високим рівнем ризику для селян через залежність від несприятливих погодних умов.

Таблиця

Кредитні інструменти, що пропонують українські банківські установи для представників агробізнесу

Банк	Види та умови отримання кредиту
1	2
"МетаБанк"	Ліміт – до 75% від вартості врожаю. Додаткові умови: кредит надається у разі підписання тристороннього договору зберігання зерна на елеваторі
"Ощадбанк"	Діють програми щодо кредитування сільгоспвиробників на проведення посівних робіт, придбання добрив, засобів захисту рослин, ПММ на строк до 3 років. Також існують програми з кредитування аграріїв на придбання сільгосптехніки з власним внеском не менше 20% від її вартості на строк до 5 років.

Продовження таблиці

1	2
"Укрексімбанк"	Вартість кредиту становить 18,3-23% (залежно від стійкості позичальника), при цьому банк висуває лояльні вимоги до застави – в якості забезпечення тут приймаються обладнання, техніка та транспортні засоби
"Райффайзен Банк "Аваль"	Процентна ставка за кредитом 20,0% річних у гривні без додаткових комісій. Термін кредитування – до 36 місяців. Одночасно з рішенням на придбання техніки приймається комплексне рішення щодо фінансування потреби обігових коштів і максимального ліміту кредитування інвестиційних цілей. Дане рішення діє протягом 6 місяців. Надається можливість надання кредиту під майбутній урожай за умови страхування в акредитованій страховій компанії. Також є варіант щодо ухвалення рішення з отримання фінансового лізингу.
"ПроКредитБанк"	Сума кредиту – до 1 млн дол. США або еквівалент. Термін кредиту – до 60 місяців. Забезпечення: автотранспорт, обладнання, оборотні кошти або продукція, нерухомість, с/г техніка, худоба, поручительство. Система погашень: щомісячно, рівними частками або гнучкий графік погашень (можлива відстрочка виплати кредиту до 8 місяців). Додаткові витрати: виписка з Бюро кредитних історій, нотаріальне оформлення, страхування (за рішенням Кредитного комітету).

Підвищений ризик користування банківськими кредитами спонукає сільські територіальні громади об'єднуватися з метою надання адресної допомоги кожному її представнику, що отримує форму кредитної спілки. Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їхніми об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [15]. Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 (ст. 1) кредитну спілку віднесено до кредитних установ – фінансових установ, які відповідно до закону мають право за рахунок залучених коштів надавати кредити на власний ризик [16]. У Донецькій області вже є досвід залучення коштів кредитних спілок на розвиток сільського зеленого туризму. У 2009 р. у селі Красне створено кредитну спілку „Росток”, основним видом діяльності якої зазначене надання кредитів мешканцям села. Саме за допомогою коштів цієї спілки було організовано дві агросадиби, які і зараз надають послуги сільського зеленого туризму.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити такі **висновки**:

сучасний стан інфраструктури сільського зеленого туризму не дозволяє отримувати максимальний ефект від розвитку цього виду туризму, оскільки не відповідає вимогам до комфорту, які висувають агротуристи;

в Україні створено певну нормативно-правову базу щодо підтримки процесу розбудови села, проте через відсутність дієвих механізмів її реалізації та належного фінансування державні економічні гарантії є недосконалими;

вирішення виявлених проблем потребує значних інвестицій, переходу на якісно новий рівень розвитку економіки агротуристичного сектору, для чого державі необхідно виробити цілісну саморегульовану систему для вирішення економічних, а разом з ними і соціальних завдань, що потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Хрипункова Г. Донецчина: немає інформації – немає й туризму / Г. Хрипункова // День. – 2005. – №103. – С. 6.

2. **Буйленко В.Ф.** Туризм: учеб. пособ. / В.Ф. Буйленко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. - 416 с.
3. **Данильчук В.Ф.** Предпосылки формирования концепции и механизма развития туристической деятельности на промышленных территориях / В.Ф. Данильчук // *Економіка промисловості*. – 2009. – №1. – С. 208-210.
4. **Зорин И.В.** Туризм как особый вид деятельности / И.В. Зорин. – М.: КНОРУС, 2010. – 367 с.
5. **Иванова В.М.** Туризм: основы, направления, структура / В. М. Иванова. – М.: ИД «Феникс», 2008. – 265 с.
6. **Козырев В.М.** Туристская рента: учеб. пособ. / В.М. Козырев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 112 с
7. **Freyer W.** Tourismus, Einfuehrung in die Fremdenverkehrsoekonomie. -Muenchen, 1988. 190
8. **Индустрия** туризма и индустрия гостеприимства // Гостиничное дело. Теория и практика гостеприимства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dw6.ru/industriya_turizma_i_industriya_gostepriimstva.html
9. **Гуляев В.Г.** Туризм: экономика и социальное развитие / В.Г. Гуляев. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 304 с.
10. **Омельченко О.** Як реалізувати потенціал сільського туризму / О. Омельченко // *День*. – 2005. – №103. – С. 7.
11. **Про** пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України зі змінами від 10.06.2012 // *Відомості Верховної Ради УРСР*. – 1990. – № 45. – Ст. 602.
12. **Про** основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України // *Офіційний вісник України, офіційне видання*. – 2001. – № 51. – Ст. 2201.
13. **Про** місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 24. – Ст.170.
14. **Філіпенко І.** Зелене світло – „зеленим” садибам. (Сільський туризм допоможе боротися з бідністю на селі) / І. Філіпенко // *День*. – 2008. – №66 – С. 5.
15. **Про** кредитні спілки: Закон України від 12.04.2002 р.// *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 15. – Ст. 101.
16. **Про** фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 01.01.2013// *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

© С.С. Кравцов

Надійшла до редакції 29.05.2013